

Ringmærkning og miljøundersøgelser af Vandrefalk i Danmark

Feltrapport 2013

Knud Falk & Søren Møller

for

Ringmærkningscentralen, Zoologisk Museum, Statens Naturhistoriske Museum

Indhold

1. Baggrund	1
2. Feltarbejde 2013	1
2.1. Metoder og resultater	2
2.2. Redebesøg.....	2
2.3. Foreløbige observationer	3
2.3.1. <i>Ynglesucces og fænologi</i>	3
3. Konklusioner	4
4. Oplysning og mediedækning	5
5. Tak	5
Annex I. Artscaretakerrapport Vandrefalk 2013	6

1. Baggrund

Da Vandrefalken er genindvandret som ynglefugl i Danmark¹ har Zoologisk Museum med tilladelse fra Naturstyrelsen² fra 2009 indledt ringmærkning og basale undersøgelser af den danske bestand, og på basis af erfaringer fra pilotåret 2009 har Naturstyrelsen givet tilladelse til mærkning i efterfølgende år. Formålene med mærkning og undersøgelserne er beskrevet i Zoologisk Museums projektbeskrivelse, og resumeret i feltrapportene for 2009, 2010, 2011 og 2012.

2. Feltarbejde 2013

2012 det hidtil bedste år med 10 kendte producerende par, som fik 22-23 unger på vingerne hvoraf de 10 blev ringmærket. Dertil er yderligere fire kendte stedfaste par, som ikke producerede unger (se Annex I).

DOFs frivillige observatører har fulgt parrenes adfærd og identificeret det præcise redested og klækketidspunkt, hvilket har været afgørende for optimal planlægning af ringmærkningsbesøg. Endvidere sørgede DOF's Caretakere, Skovriderne fra respektive skovdistrikter samt Stevns Naturcenter for tilladelse/dispensation til klatring ved rederne.

¹ Se Andreasen, N.P. (2008): Genindvandring af Vandrefalken *Falco peregrinus* som dansk ynglefugl. DOFT 102, 309-318.

² http://www.naturstyrelsen.dk/Nyheder/Nyhedsarkiv/ArkivSNS/April2009/nyhedsbrev_030409.htm

2.1. Metoder og resultater

2.2. Redebesøg

Redebesøg (omtrentlig forstyrrelsesperiode) ved de fem lokaliteter foregik:

Stevns	24 maj kl. 9:15 - 11:10
Møn, MK1 (check)	24 maj kl 14:05 - 14:45
Møn, MK1 (mærkning)	8 juni kl 09:00 - 10:20
Møn, HK	8 juni kl 15:15 - 16:40

Vejret var alle dage/tidspunkter yderst gunstigt.

Deltagere: Klatring og ringmærkning blev i alle tilfælde foretaget af ZMs ringmærkere; DOF's Caretakere for Vandrefalk medvirkede alle steder.

Ved begge reder på Møn blev ungerne ved redebesøget overført til en transportpose med adskilte rum til hver unge og firet op til håndtering. Ved mærkningen ved Stevns overværede 2 observatører (DOFs caretaker samt a repræsentant fra kommunen mærkningen fra nogle meters afstand, og ved de to reder på Møn deltog henholdsvis observatør (Naturstyrelsens repræsentantO) og DOFs Caretakere samt 2 tilskuere. Kun ZMs autoriserede mærkere håndterede ungerne, som blev:

- ringmærket med farvering på højre tarse (farvekode koordineret med Sverige/Tyskland) og stårling fra Zoologisk Museum på venstre tarse (se tabel 1),
- aldersbestemt jf.foto-katalog (Clum et al. 1996)³.
- vejret og kønsbestemt
- gennemsøgt for ektoparasitter.

I reden blev:

- redehylden fotograferet og beskrevet

I årets reder var det ikke muligt at finde stumper af ægskaller, som ellers samles skaller, ligesom der ikke blev fundet nogen gølge æg.

I 2013 er den aftalte ringkombination for Danmark: stor (ca 2,5 cm høj) **blå ring på højre ben** med to bogstaver over hinanden, og en smal, **blank stårling (standard ZM) på venstre ben**. Ringnumre er indsendt til Zoologisk Museums database, men er udeladt i denne rapport for ikke at risikere at påvirke objektiviteten af fremtidige aflæsninger af mærkede falke.

Desværre blev kun knap halvdelen af året unger ringmærket. Det skyldes dels at en del af de ynglende falkepar først blev identificeret så sent i yngletiden at mærkning var umulig (Bornholm), dels at adgang var umulig: ved Skærbækværket i Kolding var redekassen utilgængelig da den var opsat på en bygning som siden var taget ud af brug, og nu aflukket af værket pga. risiko for nedstyrtning mv., og redekassen ved Mønbroen sidder utilgængeligt. Endelig ynglede et par (MK4) meget sent, og klatrerne havde ikke mulighed for et genbesøg mens ungerne var i passende alder for mærkning.

³ Clum, N., Harrity, P. & Weck, H. 1996. Aging young Peregrines. Pp 37-63 i Cade, T.J., Ender-son, J.H. & Linthicum, J. (eds): Guide to Management of Peregrine Falcons at the Eyrie. The Peregrine Fund.

Tabel 1: Data for ringmærkede unger af vandrefalk i Danmark, 2012

<i>Unge No.</i>	<i>Dato</i>	<i>Sted</i>	<i>Vægt (g)</i>	<i>Alder (dage)</i>	<i>Køn M / F</i>	<i>Parasit-check?</i>
A	24-05	Stevns	765	20	F	ingen paras.
B	24-05	Stevns	545	20	M	ingen paras.
C	24-05	Stevns	590	15	F	ingen paras.
D	24-05	Stevns	580	21	M	ingen paras.
E	08-06	Møn, Maglev	710	21	M	ingen paras.
F	25-05	Møn, Maglev	1055	25	M	ingen paras.
G	25-05	Møn, Maglev	665	24	M	ingen paras.
H	25-05	Møn, HK	640	21	M	ingen paras.
I	05-06	Møn, HK	890	23	F	ingen paras.
J	05-06	Møn, HK	1005	24	F	ingen paras.

På vej til reden ved Stevns

En af de fire unger ved stevns 24 maj

2.3. Foreløbige observationer

2.3.1. Ynglesucces og fænologi

De i alt 9 sikkert producerende falkepar (se Annex I) fik 22 unger på vingerne, eller 2.44 unger/succesfuldt par, hvilket er normalt for Skandinavien: gennemsnittet for sydsvenske Vandrefalke har svinget mellem 2,2 og 2,7 unger/succesfuldt par (max. 2,8) i perioden 2000-2010.⁴ Regnet i antal unger per besat territorium var der i 2013 1.6 unger/territorium, hvilket igen er som i den svenske bestand, som også er i fremgang.

Ved redebesøgene blev der ikke fundet gølte æg, og forholdene i de tre besøgte reder tillod ikke indsamling af de små skal-fragmenter fra de klækkede æg – materialet som ellers indsamles til måling.

⁴ Naturvårdsverket rapport 6426 – Åtgärdsprogram för pilgrimsfalk 2011–2014

Ungerne på Storeklint ved første check 24 maj

Ungerne på Storeklint ved mærkning 8 juni

Ungerne gemmer sig i på i hulen ved HK 8 juni

En af ungerne fra HK identificeret set ved Stege 8 august (Foto Sanne Nielsen)

3. Konklusioner

- Kun knap halvdelen af årets unger i de kendte ynglepar blev mærket – grundet utilgængelig rede eller sen opdagelse af ynglepar.
- Ganske som i foregående år havde observationerne af DOFs Caretakere ved ynglepladserne ret præcist kunnet fastslå klækningstidspunktet ved flere af parrene. I kommende år er denne rolle for Caretakerne fortsat uhyre betydningsfuld, især et stigende antal ynglepar kræver god planlægning af hvornår mærkningen skal finde sted.
- De voksne falke reagerede som ventet: varsling under selve den fysiske indtrængen på deres redeområde, men efter at de forstyrrende personer havde trukket sig tilbage fandt de voksne fugle hurtigt ind i den normale ynglepleje-rutine.
- Det er af stor betydning for resultaterne af projektet, at Caretakerne grundigt tjekker alle falke for ringe (og aflæser dem) på ynglelokaliteterne, året rundt, især når ungerne forlader rederne og når fuglene vender tilbage om foråret. Aflæsningerne samles en gang årligt (oktober) af en koordinator og indsendes til Zoologiske Museum.

Endvidere opfordres fuglekiggere landet over til at holde øje med mærkede falke. Det bør derfor overvejes at lave et indlæg om mærkningen i et af DOFs medlemsblade.

4. Oplysning og mediedækning

Mærkningen I 2013 var mediemæssigt stille. Men generelt gives en del dækning af både formål og det praktiske forløb på Naturstyrelsen hjemmeside med 'dagbog' fra falkeenes liv 2013:

http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/Artsleksikon/Dyr/Fugle/Rovfugle/Vandrefalk/Vandrefalk_dagbog_2013.htm

5. Tak

Zoologisk Museum og deres ringmærkningshold takker for støtte og godt samarbejde med:

- Naturstyrelsens repræsentanter – både centralt og i de berørte skovdistrikter
- DOFs caretakere og observatører: Niels Peter Andreasen, Helle Juul Hansen, Lars Adler Krogh, Torben Kure og Christian Lau
- Geocenter Møns Klint
- Stevns Naturcenter
- samt en række enkeltpersoner – ingen nævnt, ingen glemt – som bidrog med råd eller en praktisk hånd før, under og efter lokalitetsbesøgene.

Annex I. Artscaretakerrapport Vandrefalk 2013

Vandrefalk i Danmark sæson 2013

Af Niels Peter Andreasen
Ulvshalevej 333 A
4780 Stege

Vandrefalkeparret på Skærbækværket (foto Torben Hvass).

Ynglepar af Vandrefalk i Danmark sæson 2013:

14 sikre eller sandsynlige ynglepar, heraf 10 par med i alt 22 (23) udføjne unger (10 unger ringmærket), 1 par med æg.

Sæsonforløb

Stevns: 1 par med 4 udføjne unger, 2 han og 2 hun (alle ringmærket).
Falkeparret flyttede i år til et nyt redested, hvor de forrige års forstyrrelse af alt for ivrige fotografer blev minimeret på grund af tæt krat ved klineranden. De 4 unger blev ringmærket den 24. maj, og udflyvningen fandt sted 8-10 dage ind i juni.

Møn: 6 par, heraf 5 par med i alt 10-11 unger (2 kuld ringmærket).

MK (Storeklint): 1 par med 3 udføjne unger, 2 han og 1 hun (alle ringmærket).
Omkring 1. marts holdt falkeparret fra sidste sæson til ved redestedet på Storeklint. I begyndelsen af marts var der hyppige observationer af andre falke i området med konflikter mellem individerne, og midt i marts viste det sig, at ynglestedet var overtaget af hanfalken HK (født på Forchammers Pynt 2009), der sidste sæson holdt til på Gråryg. Senere viste det sig, at også hunnen fra Gråryg var fulgt med til Storeklint. Hannen hævdede territoriet på bedste vis og holdt rovfugle, store måger og Gråkrager ude af området. Æggene klækkede midt i maj, og de 3 unger blev ringmærket 8. juni og fløj ud den 27. juni.

MK2 (Gråryg, Store Stejlebjerg): parret fra Storeklint 2012, ingen æg eller unger.

I begyndelsen af marts blev parret udkonkurreret fra redestedet på Storeklint og flyttede mod syd til området ved Gråryg og Store Stejlebjerg. De blev set mobbe Musvåge væk og i territorieflyvning, men der blev ikke observeret parring og æglægning. Begge falke blev set i den sydlige del af klinten til hen i maj, men er ikke med sikkerhed observeret derefter.

MK3 (lav kystskrænt): 1 par med 2 unger, hanner? (ikke ringmærket).

Parret fra 2012 holdt til på lokaliteten i begyndelsen af marts, men antagelig på grund af forstyrrelse fra skovning tæt på redestedet forsvandt de i størstedelen af marts. Da skovningen blev flyttet længere væk, kom parret tilbage og flyttede til et nyt redested 8-10 meter mod vest under et udhængende træ. Rugeperioden startede i begyndelsen af maj, og æggene klækkede i begyndelsen af juni. Hunfalken er ringmærket og tilsyneladende fra Tyskland. De 2 unger blev observeret i luften med de voksne 15-18 juli.

MK4 (Nylands Nakke): 1 par med unger, muligvis 1 udføjne unge (ikke ringmærket).

Parret blev observeret på lokaliteten i slutningen af marts med parring, han og hun afløste hinanden i april, og 6. maj og resten af måneden blev der fodret inde på redehylden som tegn på unger. Ved ringmærkningen 8. maj var redestedet forladt, og det blev i første omgang tolket, som ungerne var døde. Den 21. juni ses imidlertid en udføjne ungfugl ved Storeklint på et tidspunkt, hvor ingen af de andre kuld er flyvefærdige. Tidsmæssigt kan parret godt have haft en udføjne unge den 8. juni, men der blev ikke senere observeret voksne med ungfugl i området.

HK (lav kystskrænt): 1 par med 3 udføjne unger, 1 han og 2 hun (alle ringmærket).

Parret blev observeret i begyndelsen af marts. Hannen har muligvis en rød ring på foden, og hunnen også en ring. Midt i april ses falkene afløse hinanden i redehul, og æggene anslås at klække omkring 12-14 maj. De 3 unger ringmærkes den 8. juni, og udflyvningen sker den 22. juni.

MB (Mønbroen, kasse): 1 par med 2 udføjne unger (ikke ringmærket).

Trods intensiv aktivitet med broarbejde denne sæson er hannen inde i kassen den 4. april. Den 8. april tyder det på rugning, og selv om der er perioder, hvor den rugende fugl skræmmes ud af kassen på grund af broarbejdet, gennemføres rugecycleklus med klækning omkring 9. maj, og det første glimt af en dununge ses den 13. maj. Der er udvist stor forståelse fra vejvæsenet, der tager hensyn til yngleparret, og da nødvendigt arbejde skal foregå lige ved kassen, er de 2 unger så store, at de roligt kigger ud fra kasseåbningen på arbejdsfolkene. Udflyvningen sker den 23. juni, og de

første dage ses de unge falke faretruende tæt ved kørebanen, uden der dog sker uheld.

Bornholm: 4 par, heraf 2 par med i alt 4 unger (ikke ringmærket), og 1 par med æg.

BH (Kongestolen): 1 par med 3 udføjne unger (ikke ringmærket).

Da ynglestedet fra de sidste sæsoner ved Mulekleven ikke så ud til at være besat, blev det af observatørerne vurderet, at der ikke fandtes ynglepar denne sæson. Den 20. juni blev et par imidlertid opdaget på lokaliteten Kongestolen nord for Hammerhavn, og den 7. juli blev 3 ungfalke observeret flyvende sammen med de voksne.

BH2 (Vang stenbrud): 1 par med æg, som antagelig blev taget af Sølvmåger.

Falkeparret blev set gennem hele vinteren, og man rykkede kommunen for at få sat skilte op for at undgå forstyrrelse, men det trak ud til hen i april. Den 10. april lå falkeparret på mindst 2 æg, men den 18. april havde parret forladt området, og på redestedet blev observeret Sølvmåge, der antagelig har udnyttet, at falkene i perioder blev skræmt bort fra redehylden.

BH3 (Stubbeløkken): 1 par med 1 udføjne unge (ikke ringmærket).

Parret blev set i parring i stenbruddet den 9. april, men derefter ingen eller kun enkelte observationer af falke i området, så observatørerne mente, at ynglesæsonen også her var slået fejl.

Den 22. juni blev der imidlertid opdaget en unge på en klippeafsats, 25-30 dage gammel, og udflyvningen har fundet sted den første uge i juli.

MH4 (ny lokalitet): 1 par uden æg eller unger.

I slutningen af februar blev der opdaget et falkepar på en ny lokalitet på øen. Parret viste tydelig yngleadfærd, og forventningerne var store, men efter den 10. april sås parret ikke længere på lokaliteten, og det vides ikke, om falkene er trukket nordpå eller er søgt hen til en anden lokalitet på Bornholm.

Skærbækværket, Kolding: 1 par med 3 udføjne unger, 1 han og 2 hun (ikke ringmærket).

Falkeparret holdt til ved værket gennem vinteren og blev set i februar med territorieflyvning, og i løbet af marts og begyndelsen af april vekslede de mellem de to opsatte kasser. 14.-15. april var der tydelige tegn på rugning, men midt i maj var der bekymring for, at parret havde forladt kuldet, da ingen af de voksne blev observeret ved kassen. Det ændrede sig igen positivt, og den 8. juni var der tegn på unger i kassen. Den 17. juni blev tre unger set i kasseåbningen, og den 5. juli var alle tre fløjet ud. Ringmærkning kunne ikke tillades på grund af Skærbækværkets sikkerhedsbestemmelser.

Enstedværket, Åbenrå: 1 par med 1 udføjne unge, han (ikke ringmærket).

I marts blev der observeret et par på værket, og der var aktivitet med hyppig kalden gennem et par uger. Den 24. marts blev der set parring, men ikke tegn på tilknytning til den opsatte kasse. 1. april kom hannen og afleverede bytte i redekassen, hvor hun tog det og fløj hen til en trappeafsats for at æde. Senere blev hun set tage et andet bytte med ind i kassen. I slutningen af april var det usikkert, om der var rugning eller ej, og i begyndelsen af juni så det ud til, at en anden hun var sammen med hannen. Den 8. juli ses parret med en udføjne unge, og der findes senere et æg i kassen, som ellers ikke ser ud til at være benyttet. Noget tyder på, at hannen har ynglet med

hun nr.2 et andet sted på værket eller i nærområdet og har brugt kassen som fødedepot.

Radisson Hotel, **København**: 1 par **uden æg eller unger**.

Falkeparret blev set på hotellet i februar-marts, senere i parring og territoriehævdelse, og i begyndelsen af april var begge falke inde i kassen (optaget på webcam). Senere gik yngleforløbet i opløsning uden sikre årsager, men ifølge lokale observatører foregår der stadig megen aktivitet på tagterrassen, som vil gøre falkene utrygge og antagelig få dem til at forlade ynglestedet på det følsomme tidspunkt i starten af æglægningsperioden.

Mulige kommende ynglelokaliteter:

Fynsværket på havnen i Odense: et par holdt til i den tidlige forårsperiode, og der var ønske om at opsætte en kasse, men det blev frarådet af DOF, da der i falkenes potentielle jagtområde var sårbare engfuglearter. Hunnen er ringmærket, Rød NB, fra Stevns 2010.

Frederikshavn: i den tidlige forårsperiode holdt et falkepar til omkring havnen. Falkene var meget aktive og en kasse blev sat op på en silo, men efter den 17.-18. april blev parret ikke observeret længere.

Storebæltsbroen: der kom flere meldinger om Vandrefalk i april og maj, mest på strækningen ind mod Sjælland. Jeg havde selv en observation den 10. maj på Sprogø, hvor en hanfalk blev forfulgt af en Gråkrage. Lokalafdelingen af DOF, Vestsjælland, blev kontaktet for flere tegn på et muligt ynglepar, men der kom ikke meldinger tilbage.

Rapporten afsluttet 25. juli 2013
Niels Peter Andreasen

Falkeunger på lav kystlokalitet, Møn (foto N.P.Andreasen)